

ČLENITEV PO AKTUALNOSTI V NAREČNEM BESEDILU

Prispevek prikazuje potek členitve po aktualnosti v govornem pripovednem narečnem besedilu. Analiza temelji na tipih tematske progresije, kot jih je razvil František Daneš. Na primeru desetih spontanih govornih pripovednih narečnih besedil je bilo ugotovljeno, da sta najpogostnejša tipa tematske progresije tipa 1a in 1b, navezovalna tematizacija reme in navezovalna izpeljevalna tematizacija reme, ter tipa 3a in 3b, tematsko navezovanje s predhodno temo in izpeljava predhodne teme. Obema tipoma sledi tip 4, izpeljava teme iz hiperteme, najmanj pogostna pa sta tip 2, navezovalna tematizacija izreka, in tip 5, tip s povzermalno temo.

besedni red, členitev po aktualnosti, spontano govorno pripovedno narečno besedilo

The article focuses on functional sentence perspective in narrative spoken dialectal texts. The analysis, based on the types of thematic progression developed by František Daneš and carried out on a sample of ten dialectal texts, shows that the most frequent types of thematic progression are types 1a and 1b, i.e. rheme chaining: a new theme either repeats the rheme of the previous utterance (type 1a) or is derived from it (type 1b); and types 3a and b, i.e. theme chaining: the theme is maintained from the previous utterance (type 3a) or derived from it (type 3b). Then follows type 4, i.e. the derivation of the theme from the hypertheme. The least frequent types of thematic progression in the texts were types 2, i.e. the theme summarizes the content of the previous utterance, and 5, i.e. the theme summarizes the content of the whole previous discourse.

word order, functional sentence perspective, spontaneous spoken narrative dialectal text

0 Uvod¹

Členitev po aktualnosti po Danešu predstavlja enega od štirih dejavnikov, ki poleg slovnične in ritmične zgradbe izreka ter osebnega sloga govorca/pisca, vplivajo na t. i. pomenski oz. osnovni besedni red v besedilu (Daneš idr. 1987: 600–605),² pri čemer je potrebno poudariti, da je možnost izbirlivosti med posameznimi besednorednimi različicami odvisna tudi od jezikovnega sistema posameznega jezika. Jeziki, ki nimajo diferenciranega sklonskega sistema (oz. so ga v svojem razvoju

¹ Pregled obsežne teorije o členitvi po aktualnosti bo objavljen v prispevku *Teorija členitve po aktualnosti*, ki je v pripravi.

² Več o teoriji členitve po aktualnosti glej tudi pri naslednjih čeških avtorjih: Hrbáček 1994, Grepl in Karlík 1998, Loucká 2005, Sgall 2006 in Čermák 2007.

postopoma opustili), imajo večje besednoredne omejitve kot jeziki z bogatim sklonskim sistemom. Bistvo členitve po aktualnosti je členitev izreka³ na posamezne sestavine glede na vlogo, ki jo te sestavine imajo v sporočanjem procesu. Osnovna značilnost členitve po aktualnosti pa sta komplementarni sestavini, tema in rema, katerih prepletanje v besedilu lahko dovolj natančno prikažemo s pomočjo tipov tematske progresije. Ti so po Danešu idr. (1987: 686–694) naslednji:

- **tip 1a:** Boš poskusil čokoladno torto? Ta mi je najljubša. $R1^4 > T2$; navezovalna tematizacija reme (navezovanje na jedro). Za temo drugega izreka je bila izbrana rema prvega izreka.
- **tip 1b:** Boš poskusil čokoladno torto? Biskvit sem naredila sama. $R1 > T2$; navezovalna izpeljevalna tematizacija reme. Za temo drugega izreka je bila izbrana izpeljana rema prvega izreka.
- **tip 2:** Ninina čokoladna torta je najboljša. To vemo vsi. $I1 > T2$; navezovalna tematizacija izreka. Za temo je bila izbrana celotna vsebina predhodnega izreka.
- **tip 3a:** Čokolada Gorenjka mi je zelo všeč. To je pravzaprav moja najboljša čokolada. $T1 > T2$; tematsko navezovanje s predhodno temo. Za temo drugega izreka je bila izbrana tema prvega izreka.
- **tip 3b:** Čokolada Gorenjka mi je všeč. Tista s celimi lešniki je daleč najboljša. $T2 =$ izpeljava $T1$; izpeljava prejšnje teme. Za temo drugega izreka je bila izbrana enota, izpeljana iz teme prvega izreka.
- **tip 4:** Čokolada Gorenjka z lešniki je zame najboljša. Milka je pregrenka. $T2 =$ izpeljava iz HT. Za temo drugega izreka je bila izbrana enota, izpeljana iz hiperteme (čokoladni proizvodi), ki sicer ni omenjena.
- **tip 5** je tip s povzemačno temo, npr. Tale pravkar navedena dejstva pričajo o tem, da [...].
- **tip (z razvijanjem) razčlenjene reme:** Pri nas sta najbolj prodajani čokoladi Milka in Gorenjka. Milka je všeč otrokom, ker je sladka. V njej je 70 odstotkov mleka [...] Gorenjka je primerna tudi za starejše ljudi, še posebej tista z grenko čokolado.

Tema je lahko eno- ali večdelna; enodelna tema je sestavljena iz enega stavčnega člena, ki je lahko goli ali zloženi (zloženi je lahko priredno ali podredno), večdelna tema pa je sestavljena iz več stavčnih členov. Zadnjo prvino večdelne teme Halliday imenuje topikalna tema (Halliday 1994: 52). Prvine, ki sestavljajo temo, Halliday nadalje deli na tri skupine: besedilne prvine (konektorji, medmeti, in medmetni frazemi, metabesedilne zveze in stavki ipd.),⁵ medosebne prvine (zvalniki, pomožni

³ Členitev po aktualnosti nam pravzaprav pokaže možne uresničitve povedi (kot sistemske strukture) v sporočanjem procesu.

⁴ Pomen kratic je naveden ob zaključku prispevka.

⁵ Npr. konektorji: ker, potem; medmeti: veš, mislim; medmetni frazemi: krščen matiček; metabesedilne zveze in stavki: tako da, drugače povedano.

in modalni glagoli, prislovi, vprašalni zaimki ipd.) ter izkustvene prvine, kamor prišteva topikalne teme (Halliday 1994: 54).

S členitvijo prvin izreka na temo, to je na to, o čemer se v izreku govori, in remo,⁶ to je na tisto, kar se o tem, o čemer se govori, pove ali trdi, pravzaprav naredimo analizo pomenskih odvisnosti v besedilu. Tako kot zgradbo posameznega izreka določata njegova slovnična in pomenska struktura, tako zgradbo koherentnega besedila med drugimi dejavniki pomembno določa njegova tematska organizacija. Jasna tematska organizacija besedila pa je eden od pomembnih dejavnikov vzpostavljanja besedilne kohezije in s tem tudi besedilne koherence.⁷ Čeprav vzpostavljanje tematske progresije v strukturi besedila ni tako razvidno kot vzpostavljanje koreference ali konektorskih zvez, pa je ključnega pomena za vzpostavljanje koherence v nizu, to je med posameznimi propozicijami oz. izreki v besedilu.

Ob tematski strukturi izreka je potrebno omeniti še njegovo informacijsko strukturo. Vsaka informacijska struktura, ki je največkrat prekrivna z izrekom, vendar ne nujno,⁸ sestoji iz že znane (dane) in nove informacije.⁹ Znano (dano) informacijo lahko imenujemo tudi kontekstno vezana informacija,¹⁰ saj je bila v jezikovnem ali položajnem (nejezikovnem) kontekstu že aktivirana (Daneš idr. 1987: 551–552; Sgall, Hajičová, Panerová 1986: 57–59). Ta navadno tvori temo izreka. Kontekstno nevezana ali nova informacija pa v jezikovnem ali nejezikovnem kontekstu še ni bila aktivirana, zato navadno tvori remo izreka, vendar ne nujno, kot bomo lahko videli v analizi besedila.

Na Slovenskem je členitev po aktualnosti prvi prepoznal Anton Breznik v svoji razpravi *Besedni red v govoru* (1908 (1982), kjer jo imenuje prosta stava (Breznik 1908 (1982): 235). Njegovo delo je nadaljeval Jože Toporišič, ki je v razpravi *Besedilna skladnja* (1995) prikazal potek členitve po aktualnosti v istem umetnostnem besedilu, kot ga je analiziral Breznik, tj. Trdinova *Rajska ptica*.¹¹ O členitvi po aktualnosti v spontanem govorjenem slovenskem besedilu, vsaj kar je nam znano, pa še ni bilo veliko zapisanega,¹² zato bomo v prispevku poskusili narediti analizo členitve po aktualnosti v spontanem govorjenem pripovednem narečnem besedilu.

⁶Delitev na temo + remo (tematska struktura izreka) se velikokrat pokriva z delitvijo na osebek + predikat (skladenjska struktura izreka), pri čemer velja, da je osebek = tema in predikat = rema, vendar ne vedno. V temi so lahko tudi ostali stavčni členi. To še posebej velja za jezike s t. i. prostim besednim redom, pri katerih so skladenjske funkcije samostalniške besede izražene s posameznimi skloni. Primeri bodo navedeni v nadaljevanju.

⁷Več o tem glej v van Dijk 1992: 95 in Geluykes 1999: 36.

⁸Informacijska struktura lahko obsega enoto, ki je večja ali manjša od izreka.

⁹Več o tem glej v Halliday 1994, van Dijk 1992, Daneš idr. 1987 in Erteschik Shir 2007.

¹⁰Erteschik Shir ločuje tudi med terminoma znana in stara informacija. Stara informacija ji pomeni, da je bil referent v diskurzu že omenjen, znana informacija pa, da je referent v jezikovnem ali nejezikovnem kontekstu prisoten, čeprav ni nujno, da je bil v diskurzu eksplicitno omenjen. Njegova prisotnost se veže na sporočevalčevo in sprejemnikovo skupno védenje (Erteschik Shir 2007: 18).

¹¹Členitvi po aktualnosti v svoji zadnji izdaji *Slovenske slovnice* posveti posebno poglavje, ločeno do besednega reda (Toporišič 2000: 659–666).

¹²Razen del Simone Kranjc, v katerih se je avtorica ukvarjala s členitvijo po aktualnosti v otroškem govoru (Kranjc 1999, 2006).

Osredotočili se bomo na tematsko in informacijsko organizacijo besedila, primerjali odnos med tematsko in informacijsko ter med tematsko in skladijsko strukturo posameznih izrekov, ugotavljali njihovo povedno dinamiko, analizirali odnos med staro in novo informacijo v posameznih izrekih ter spremljali njihovo intonacijsko težišče. Vendar se zdi na tem mestu pomembno poudariti še naslednje: razlikovanje med temo in remo ni vedno enostavno, še posebej to velja za spontani govor, in je do neke mere vedno stvar interpretacije naslovnika ali v našem primeru raziskovalke. To povzroča resno oviro pri empiričnih raziskavah členitve po aktualnosti, kar ugotavljajo tudi drugi raziskovalci (prim. npr. Sgall 2006: 279–282).

1 Aktualnostnočlenitvena analiza govornega besedila

Besedilo je bilo posneto v Hruševlju v Brdih, pripovedovalka Gizela Peršola (roj. 1911) pripoveduje o ženski in moški oblačilni kulturi v Brdih v preteklosti. Zaradi preglednosti smo iz besedila izločili nekatere značilnosti spontanega govornega jezika, ki ne vplivajo na členitev po aktualnosti, tj. premore, oklevanja in skladijske nedoslednosti. Poudarjeni del besedila smo določevali slušno.

1. *Smo no'si:l vu'ne:ne 'tə:nke ɣ'la:tke k'ri:le 'obleke', se 're:klo 'mu:šola.*

Tema 1. izreka je osebek *mi* v izpustni obliki. Toda formalno gledano izrek teme pravzaprav ne vsebuje, vsebuje le tematski uvod,¹³ ki nam ne pove veliko, naše védenje o besedilni temi je skorajda nično. Vemo le, da bo govora o govorniku in drugih osebah. Če pogledamo remo, ki obsega pravzaprav cel izrek, nam uporabljeni slovnični kategoriji časa in osebe povesta, da gre za neko dogajanje v preteklosti in da je govora o osebah ženskega spola, med katere spada tudi govorka. Kot bomo videli kasneje, je to tudi besedilna tema. Za ta izrek še velja, da se tematska struktura prekriva s skladijsko (tema = osebek, rema = predikat).

2. *So b'le: plə'ti:əɾəne, kanon'či:əɾəne 'z zalikanimi ali zašitimi gubami'.*

Za temo 2. izreka, ki je v izpustni obliki, je bila izbrana rema 1. izreka. Glede na Daneševe tipe tematske progresije gre lahko za tip 1a ali 1b, torej za navezovalno tematizacijo reme ali za navezovalno izpeljevalno tematizacijo reme. Tega ne moremo natanko vedeti zaradi pravila o obveznem izpustu samostalnika ali samostalniškega zaimka v vlogi osebka, če potrebne podatke vsebuje že glagol.¹⁴

3. *Ž'ni:dərca 'krojačica' jəx jə 'di:əlla.*

Za temo 3. izreka je bila izbrana tema 2. izreka, zastopana je z osebnim zaimkom *jəx*. V tem izreku tematska in skladijska struktura nista prekrivni. Slovnični

¹³ Glej van Dijk (1992: 118).

¹⁴ Značilnost teme v nekaterih jezikih, med njimi je tudi slovenščina, je, da je lahko izpustna. Če je zastopana z osebnim zaimkom, na katerem ni intonacijsko težišče izreka, potem mora biti tema celo obvezno izpustna, saj nosi potrebne informacije za identifikacijo referenta glagolska končnica ali pomožni glagol. Take teme so v diskurzu prisotne, čeprav eksplicitno niso omenjene, za njihov priklic pa je potrebno védenje o obveznem izpustu v slovenskem (knjižnem) jeziku.

osebek (subjekt), to je tisti, o katerem se nekaj izjavlja, ni hkrati tudi tema oz. po Hallidayu psihološki osebek, to je tisti, ki ga sporočilo zadeva in stoji navadno na izhodiščni točki izreka. Je pa slovnični osebek (*ž'ni:dərca*) v našem primeru hkrati tudi logični osebek (delovalnik), to je povzročitelj dejanja, ali dogajanja.¹⁵ Vse tri funkcije so lahko prekrivne, primer za to je 1. izrek, vendar ni nujno. Lahko so popolnoma razdružene. Kar je namreč v besedilih z nezaznamovanim besednim redom oz. po Danešu v osnovnem, to je linearnem tipu členitve po aktualnosti (Daneš idr. 1987: 557), izbrano kot tema izreka, stoji na izhodiščni točki, na začetku izreka, vendar ne nujno. Na začetek izreka se lahko postavi tudi rema in tema ji sledi.¹⁶ To še posebej velja za govorjeni jezik, tako knjižni kot narečni, saj govorec najprej pove tisto, kar je v sporočilu najpomembnejše (največkrat tudi novo), šele potem doda manj pomembne prvine sporočila oz. tisto, kar je ponavadi že znano. V zgornjem primeru je govorka rema, samostalniško besedo *ž'ni:dərca*, postavila na izhodiščno točko izreka, tja, kjer ponavadi stoji tema. Glede na Daneševe tipe tematske progresije gre v tem izreku za tip 3a, tematsko navezovanje s predhodno temo.

4. *K'ri:le so b'le: s'ci:əla 'narejene kot obleke', fərš'ta:njəste 'flanelaste'.*

Za temo 4. izreka je bila izbrana tema 3. izreka. Gre za tip 3a, tematsko navezovanje s predhodno temo. V 2. izreku je bila tema izpustna, v 3. pa jo zastopa osebni zaimek *jəx*. Govorka se je ravnala po pravilu o obveznem pozajmljanju v neposredni bližini. V 4. izreku je tema ponovno predmetnopomensko poimenovana, saj bi se rema v nasprotnem primeru lahko navezovala tudi na *šiviljo*.

5. *'Po:tle, 'kə:dər sən si jəst žə por'či:la, so zə'čə:l k'ri:le ot 'pu: 'do:l.*

Ta izrek govori o *krilih*, zato bi bilo pričakovati, da tema ostaja ista, vendar ni tako. Govorka uvede novo zvezo *k'ri:le ot 'pu: 'do:l*, ki jo postavi v rema (briška besedna zveza *krilo od pol dol* namreč pomeni *krilo*, medtem ko briška beseda *krilo* ustreza knjižni zvezi *ženska obleka*). Tema pa se od *kril* (2., 3. in 4. izrek) spet vrne k 1. osebi iz 1. izreka, le da tokrat v ednini. Če sledimo pravilu, da je tema ponavadi v izhodišču izreka, potem je v temi celotna zložena prislovna zveza *'po:tle, 'kə:dər sən si jəst žə por'či:la*, rema pa *so zə'čə:l k'ri:le ot 'pu: 'do:l*.

6. *'Mo:ja 'ta:šča so 'mi:əl pa 'čə:rne 'du:γe k'ri:le, od'zə:t d'vi:ə p'le:ti 'gubi' an 'do:l u 'ko:ncu 'spodaj'še ka'mu:f 'volanček'.* 7. *An 'po:le je 'bi:γ an 'ta:k t'ra:kc dol u 'ko:ncu po 'ro:bu z 'mu:cku.* 8. *Se 're:klo škər'ta:čča, də ni s'tə:rγu si 'ro:p.* 9. *'Mi:smo no'si:l 'po:tle k'ri:le do pot ko'li:ən, so b'li: ɥ'si:x 'ba:rf, 'ro:žəste, kuad're:lčəste 'različnih vzorcev'.* 10. *'Jə:st 'ni:sən no'si:la 'čə:rne, ki sə mə z'di:əlo, də 'bo:n s'ta:ra.*

¹⁵ O razmerju med psihološkim, slovničnim in logičnim osebkom glej v Halliday 1994: 32.

¹⁶ Več o tem glej v Erteschnik Shir 2007: 127–130.

V nadaljevanju se rema razvije v t. i. tip razčlenjene reme. Rema iz 5. izreka se nadalje razvije v:

- 'čərne 'du:ɣe k'ri:le, od'za:t d'vi:ə p'le:ti an 'do:l u 'ko:ncu še ka'mu:f (6. izrek);
- k'ri:le do pot koli:ən, so b'li: ɯ'si:x 'ba:rf, 'ro:žəste, kuad're:lčeste (9. izrek);
- 'čərne, ki sə mə z'di:əlo, də 'bo:n s'ta:ra (10. izrek).

6. izrek uvede novo temo 'mo:ja 'ta:ščə. Osebna glagolska oblika *so 'mi:əl* v tem primeru ni sredstvo onikanja, ampak se nanaša na besedno zvezo, katere del je izpuščen (*moja tašča in ženske njene starosti*). Kot je bilo že omenjeno, je tema izreka lahko eno- ali večdelna.¹⁷ V našem primeru je tema enodelna, in sicer podredno zložena.

Tema 7. izreka je zveza *an 'po:le*. To je večdelna tema, sestavljena iz strukturne (veznik *an*) in medosebne prvine (prislov *'po:le*). Tema 8. izreka je kazalni zaimek *'te:mu*, vendar je izpuščen. Iz primera je razvidno, da so v narečju izpustni lahko celo izrazi s kazalno vlogo, v tem primeru v funkciji anafore, ki se navezuje na vsebino celotnega predhodnega izreka. Gre za navezovalno tematizacijo izreka, tip 2, to je tip, pri katerem je bila za temo izbrana celotna vsebina predhodnega izreka (tema izreka = vsebina prejšnjega izreka).

Osebni zaimek *'mi:* v 9. izreku ni izpuščen, ker je uporabljen v svoji poudarni obliki; *'mi:* kot nasprotje temi 6. izreka *'mo:ja 'ta:ščə*.

Tudi tema 10. izreka, osebni zaimek *'jə:st*, je uporabljen v svoji poudarni obliki, še vedno kot nasprotje temi 6. izreka. Namesto osebne zaimke *jaz* bi govorka lahko uporabila poudarni zaimek *sama*.

11. *Kə smo xo'di:l u 'šu:əlu, smo 'mi:əl təvər'šo:ne 'čərne* 'črne uniforme' *an 'bi:əɣ* *ɣo'la:r* 'bel ovratnik'. 12. *Ma smo ɣa š'ti:kəli* 'vezli' *'sa:mi 'ti:st ɣo'la:rč*.

V 11. in 12. izreku gre za tip 1a tematske progresije. Temi obeh izrekov se nanašata na temo 9. izreka *mi*, morebiti pa tudi na temo 10. izreka *'jə:st*, saj najbrž tudi druga dekleta oz. mlade žene niso nosile črnih kril. V 11. izreku je tema izpustna, v 12. pa zastopana s poudarnim zaimkom *'sa:mi*.¹⁸ Tema 11. izreka je enodelna, sestavljena iz časovnega odvisnika. Zanimivost tega izreka je še stava levega ujemalnega prilastka, ki se enkrat postavi desno od odnosnice, drugič pa levo. To potrjuje pravilo, po katerem se v beneškoslovenskih govorih pridevniški prilastek lahko postavi levo ali desno glede na odnosnico, ne da bi se pri tem pomen besedne zveze kakorkoli spremenil.¹⁹

¹⁷ Več o tem glej v Halliday 1994: 40–41. O tipih zložene enodelne teme glej tudi v Quirk idr. 1995: 1362.

¹⁸ Značilnost 12. izreka je še redundantna raba osebne zaimke *ɣa*. To izhaja iz normirane rabe v furlanščini, po kateri se nenaglašena oblika zaimke uporablja ob naglašeni ali ob samostalniku oz. samostalniški besedni zvezi. Glej v Marchetti 1952: 142–143.

¹⁹ Glej Zuljan Kumar 2002: 29.

13. Na *u'sa:kən k'ra:ju 'ro:ba jə b'la: na 'mi:kəna 'ro:šca 'li:əpa*.

Tema 13. izreka je *na u'sa:kən k'ra:ju 'ro:ba*, rema pa *jə b'la: na 'mi:kəna 'ro:šca 'li:əpa*. Na primeru tega izreka lahko vidimo, da se v remi lahko pojavi katerikoli stavčni člen, tudi osebek, če je na njem intonacijsko težišče izreka. To potrjuje trditev, da tematske strukture izreka ne gre vedno istovetiti s skladijsko strukturo (tema = osebek, rema = predikat). V 13. izreku se predložna zveza v stavčnočlenski vlogi prislovnega določila kraja postavi v temo, samostalniška zveza v stavčnočlenski vlogi osebkpa pa v remo. Po Daneševi klasifikaciji tematske progresije gre za tip 3b. Za temo drugega izreka je bila izbrana enota, izpeljana iz teme prvega izreka (*'ti:st ɣo'la:rč*).

14. *Ocp'ri:ət so b'li: ba'to:ne 'gumbi', tək'u:ə za otp'ri:ət*.

Tema 14. izreka je prislov *ocp'ri:ət*, ki se tu uporablja v anaforični funkciji, navezuje se na del reme 11. izreka *təvər'šo:ne 'čə:rne'* 'črne obleke'. Uporabljen je tip 3a; to je potek s stalno temo, pri katerem se na temo, ki je bila ponovljena implicitno (s prislovom *ocp'ri:ət*), veže nova rema, samostalnik *ba'to:ne*, s pristavkom *tək'u:ə za otp'ri:ət*. Na primeru tega izreka lahko lepo pokažemo, kako dvojici tema – rema kot sestavni enoti tematske in znano – novo kot sestavni enoti informacijske strukture nista vedno povsem prekrivni. Med obema strukturama sicer obstaja tesna pomenska zveza: govorec bo največkrat izbral temo iz dane informacije in postavil najpomembnejši, središčni del, fokus v remo, toda ne vedno. Če vzamemo, da je tema to, o čemer se v izreku govori,²⁰ in je ostali del sporočila rema,²¹ potem je nedvomno, da je tema 14. izreka prislov *ocp'ri:ət*, rema pa tisto, kar mu sledi, *so b'li: ba'to:ne, tək'u:ə za odp'ri:ət*. Če pa ta izrek pogledamo kot informacijsko enoto, to je strukturo, ki združuje funkcijo že znane in nove informacije, lahko ugotovimo, da je nova informacija v izreku samo samostalnik *ba'to:ne*. Pristavek *tək'u:ə za otp'ri:ət* sodi v že znano informacijo, četudi to v kontekstu ni eksplicitno izraženo. Toda govorec predpostavlja, da je naslovniku jasno dejstvo, da so gumbi za zape-njanje in odpenjanje pa mogoče še za okras in za nič drugega. To spada v njegovo splošno védenje o svetu.

15. *Təvər'šo:ne 'domače halje' so 'mi:əl 'tu:t 'že:nske za da'ma:*.

Tema 14. izreka se v 15. izreku ponovi v svoji eksplicitni obliki. Po Danešu je to tip 3a.²² Zanimiva v 15. izreku je še stava poudarnega členka *'tu:t*.²³ V slovenskem knjižnem jeziku je poudarni členek tisti členek, ki izpostavlja določen stavčni člen

²⁰ Oz. po Hallidayevi definiciji izhodiščna točka sporočila.

²¹ To je del, v katerem se tema razvije, in nam pomeni to, kar se o tem, o čemer se govori, pove, trdi, vpraša.

²² Po Beaugrandu in Dresslerju je taka ponovitev ponovna pojavitev, pri kateri gre za preprosto ponovitev elementov in vzorcev (Beaugrand, Dressler 1992: 42).

²³ Več o tem glej v Zuljan Kumar 2002.

ali del stavka, in je v skladenjski strukturi zato del stavčnega člena. Stoji lahko ob vseh predmetnopomenskih besedah, pri čemer stavčni člen, ob katerem stoji, v izreku dobi določen pomenski odtenek (Toporišič 1992: 199, Jakop 2000: 69). Poudariti velja še to, da je intonacijsko težišče izreka na naglašenem zlogu za poudarnim členkom (Toporišič 1992: 199). Če pogledamo na primeru našega izreka, stoji poudarni členek *'tu:t* pred samostalnikom *'že:nske*. Če se ravnamo po pravilih knjižnega jezika, potem je skladenjsko del osebka. Zaradi njega naj bi osebek dobil določen pomenski odtenek, vendar ni tako. V govornem jeziku velikokrat držijo druga pravila kot v pisnem. Govorjena komunikacija namreč v veliki meri temelji na stereotipnih, že izdelanih nizih besed, ki jih Biber imenuje leksikalni svežnji (Biber idr. 2000: 1049). Tendanca po rabi leksikalnih svežnjev ali v našem spominu že avtomatiziranih zvez je posledica omejitev, ki jih prinaša nepripravljeni, spontani govor. Časovni pritisk namreč govornicu onemogoča izkoriščanje drugačnih slovničnih struktur ali leksikalnih sredstev, kot jih uporablja navadno. Zaradi tega se poslužuje že ustaljenih vzorcev, hitro dosegljivih iz kratkoročnega spomina. Pripovedovalka v našem primeru ni želela poudariti, da tudi ženske nosijo take obleke, saj je iz konteksta popolnoma razvidno, da gre za ženska oblačila, ampak da taka oblačila nosijo tudi za doma. Intonacijsko težišče v tem primeru ne leži na prvem poudarjenem zlogu za členkom, na samostalniku *'že:nske*, ampak v besedni zvezi za *da'ma:*. Rema izreka je v predikatu (*so 'mi:əl 'tu:t 'že:nske za da'ma:*). V izreku kot informacijski strukturi pa je nova informacija samo besedna zveza za *da'ma:*. Nov primer, ki dokazuje, da termina rema in novo nista vedno prekrivna.

16. *Sə jəx 'mi:ələ nix 'pe:t, 'še:st, če s-'ti:əla 'bi:t po'pi:əyləna 'polikana', 'či:sta.*

Ta izrek uvede brezosebkovo strukturo, v kateri je neimenovani vršilec dejanja navadno prva oseba množine. Vprašanje je, kaj bi lahko tu vzeli za temo. Izrek se nanaša na ženske iz 15. izreka, vendar tega nobeno uporabljeno slovnično sredstvo ne potrjuje. S pomočjo jezikovnega konteksta,²⁴ v katerem ima največji vpliv neposredno predhodni izrek, pa lahko predpostavljamo, da je še vedno govora o istih ženskah. V remi je potemtakem celotni izrek. Izrek si lahko vzamemo še za zgled, kako se potek povedne dinamike v narečju lahko razlikuje od njenega poteka v knjižnem jeziku. V osnovnem (linearnem) tipu členitve po aktualnosti povedna dinamika narašča od leve proti desni, od tematskega proti rematskemu delu. Najnižjo stopnjo povedne dinamike ima prva sestavina izreka, najvišjo pa zadnja naglašena sestavina, ki običajno predstavlja center reme. Intonacijsko težišče leži v zadnjem naglašenem zlogu izreka. V zgornjem primeru center reme ni na koncu izreka, ampak v sredini (*'ni:x 'pe:t, 'še:st*). Daneš to imenuje središčni položaj centra reme (Daneš idr. 1987: 616). Temu ustreza tudi intonacija. Intonacijsko težišče je na števniku *'še:st*, ki nosi najvišjo stopnjo povedne dinamike in skupaj z *nix 'pe:t*

²⁴ O tipih konteksta glej v Daneš idr. 1987: 552–553.

predstavlja novo informacijo. Vse ostalo v izreku je poslušalcu že znano. Še en primer, kako sestavine tematske in informacijske strukture niso nujno prekrivne. Na tem primeru se pravzaprav pokaže ena od bistvenih razlik med pisnim in govorjenim jezikom, ki izhaja prav iz možnosti govorjenega jezika, da z intonacijo nakaže to, kar je v pisnem jeziku naloga členitve po aktualnosti, kar nas napelje k ugotovitvi, da členitev po aktualnosti v govorjenem jeziku nima take teže, kot jo ima v pisnem jeziku.

17. *Na 'da:n sə'bu:əte jə 'bi:ɥ ob've:zno 'či:st, ki 'te:kərt so 'pə:ršli 'pu:əbje.*

Ta izrek lahko vzamemo za primer večdelne zložene teme. Kot že omenjeno, je večdelna zložena tema sestavljena iz več stavčnih členov in obsega prvine, razvrščene od začetka izreka do topikalne teme, to je najpomembnejšega dela teme, ki navadno stoji na zadnjem mestu, torej pred remo, in nosi najvišjo stopnjo povedne dinamike v temi. Vendar v govorjenem jeziku velikokrat ni tako. Že pri gornjih primerih smo videli, kako se rema lahko postavi pred temo, četudi gre za besedilo z nezaznamovanim besednim redom. Prav tako se topikalna tema v narečju lahko postavi pred ostale prvine, ki sicer še sestavljajo temo. V našem primeru je topikalna tema besedna zveza *na 'da:n sə'bu:əte*, ki, če izrek nadrobneje analiziramo, hkrati predstavlja tudi remo prvega dela priredne stavčne zveze.

<i>Na 'da:n sə'bu:əte jə bi:ɥ</i>	<i>ob've:zno 'či:st,</i>	<i>ki 'te:kərt</i>	<i>so 'pə:ršli 'pu:əbje.</i>
rema ₁	tema ₁	tema ₂	rema ₂
tema ₃		rema ₃	

18. *O'bu:jte smo 'mi:əl pa cə'va:tce, 'ta:ke x'lo:dəste 'lesene' 'co:kəlce, kə jə 'bi:ɥ 'də:š.*

Tema 18. izreka je osebni zaimék *mi* v izpustni obliki, v remi je zato celotni izrek. Intonacijsko težišče je na samostalniku *cə'va:tce*, ki ima tudi najvišjo stopnjo povedne dinamike. Ta potem strmo upade proti koncu izreka. Spet lahko govorimo o središčnem položaju centra reme. Tematska in informacijska struktura sta prekrivni. To, kar si je govorka izbrala za izhodiščno točko sporočila (tema), in tisto, kar poslušalec že pozna (znano), je osebék *mi*. Vse ostalo v izreku je novo.

19. *Kə'r 'kadar, ko' jə blo 'su:xo, sə ɥ'ži:ərlə 'smo nosili' pa o'pa:nke 'natikače'.*

20. *Jəst sən jəx 'sa:ma nə'r'di:la.*

19. izrek ima večdelno zloženo temo, sestavljeno iz časovnega odvisnika, pri čemer je topikalna tema pridevnik *'su:xo*.

<i>Kə'r</i>	<i>jə blo</i>	<i>'su:xo,</i>	<i>sə ɥ'ži:ərlə pa o'pa:nke.</i>
tema			rema

Center reme 19. izreka se delno ponovi v temi 20. izreka v obliki osebnega zaimka *jəx*. Po Danešu je to tip 1a. V remi je *'sa:ma nə'r'di:la*, pri čemer je intonacijsko težišče na *'sa:ma*, to je tudi beseda z najvišjo stopnjo povedne dinamike v izreku in center reme. V knjižnem jeziku bi se izrek verjetno glasil *Jaz sem jih naredila sama*, kjer bi zadnja beseda izreka imela najvišjo stopnjo povedne dinamike, bila hkrati center reme, v zadnjem naglašenem zlogu pa bi bilo tudi intonacijsko težišče izreka. Čeprav bi bila členitev po aktualnosti, posledično tudi besedni red, drugačna, se pomen izreka ne bi spremenil, kar predstavlja po našem mnenju ponovno dokaz, da intonacija v govornem jeziku opravlja isto vlogo kot členitev po aktualnosti v pisnem jeziku.

21. Š'pa:γu, 'ta:ku d'ro:bnu, an sən pob'ra:la 'ta:ke b'le:ke 'ostanke blaga', pər'si:la u'ku:p, nə'r'di:la ta'ku:ə də'be:lo an pole 'gu:mu oc'po:da.

V 21. izreku je uporabljen 4. tip tematske progresije, izpeljava teme iz hiperteme. Hipertema so *o'pa:nke* iz 19. izreka, tema pa *š'pa:γu, 'ta:ku d'ro:bnu, an sən pob'ra:la 'ta:ke b'le:ke*.

22. Kər jə blo 'su:xo, 'mi:əl z'me:rən 'tu:ə na 'no:γi.

V 22. izreku je kazalni zaimek *'tu:ə* v remi v funkciji anaforičnega zaimka, ki se še vedno navezuje na hipertemo *o'pa:nke*.

23. Po'zi:mi, kər jə 'bi:u m're:s, smo 'mi:əl kəl'ce:te 'nogavice' də'be:le, p'le:dene.

V 23. izreku govorka uvede novo temo, in sicer enodelno, zastopa jo prislovna zveza *po'zi:mi, kər jə 'bi:u m're:s*. Nova je tudi rema *smo 'mi:əl kəl'ce:te də'be:le, p'le:dene*.

24. 'Ti:ste kəl'ce:te so bli 'γo:r čes ko'li:ne, 'la:stik 'elastika' an 'u:ənde 'tako' b'lo:.

V 24. izreku se rema 23. izreka ponovno pojavi v temi. Gre za tip 1a, navezovalna tematizacija reme.

25. 'Po:le pot təvər'šo:nən smo 'mi:əl katu'li:n 'spodnje krilo' an s'ra:jcu s'po:da.

Tema 25. izreka *'po:le pot təvər'šo:nən* je kontekstno že vezana prvina.²⁵ Aktivirana je bila v 15., ponovno se je pojavila v 16. izreku. Aktivacija samostalniške besede *təvər'šo:n* se je od 16. izreka naprej, ker beseda ni bila več omenjena, zmanjšala do stopnje, ko je bila potrebna ponovitev v obliki polnopomenske besede (renominacija). Za izrek je značilna še redundantna raba prislovnega določila kraja. Pomen predložne besedne zveze *pot təvər'šo:nən* se ponovno ubesedi s prislovom *s'po:da*.

²⁵ Več o tem glej v Sgall, Hajičová, Panerová 1986: 62–63.

26. *Bəryəʃi:ne* 'spodnje hlače' *smo* 'di:əlli 'sa:mi da'ma:.

V 26. izreku se postavlja vprašanje, kaj je v temi. Prva možnost je osebni zaimek *mi* v izpustni obliki, druga možnost pa je uvedba nove teme, *bəryəʃi:ne* 'spodnje hlače'. Na ta izrek se ne nanaša noben drug izrek v nadaljevanju. Spodnje hlače bodo še omenjene, ampak ženske, torej tema ne bo ista, zato se nagibamo k prvi možnosti, po kateri je celotni izrek v remi z intonacijskim težiščem na poudarnem zaimku 'sa:mi. Zdi se namreč, da izrek ne govori o spodnjih hlačah, ampak o 'nas', ki smo med drugim delali sami tudi spodnje hlače.

27. *So b'li: 'ka:ke s'ta:re prəst'ra:le* 'rjuhe' 'tə:nke, z'ri:əzli an nər'di:l 'ta:ke p'le:tce za 'pe:t 'gubice za čez prsi' an 'po:le smo ũ'ri:əzli še za špa'li:ne 'naramnice'.

Tudi v 27. izreku se postavi vprašanje teme. Ta bi lahko bila novo aktivirana besedna zveza 'ka:ke s'ta:re prəst'ra:le 'tə:nke 'kakšne tanke stare rjuhe'. Toda izrek lahko pretvorimo v *Imeli smo kake stare tanke rjuhe, ki smo jih zrezali*. Pomen, ki se po pretvorbi ne spremeni, nam pove, da ni govora o rjuhah, ampak spet o 'nas', ki smo iz starih tankih rjuh nekaj naredili. Po tem sklepanju je tema ponovno osebni zaimek *mi*. Rema izreka pa je izpeljana iz hiperreme *katu'li:n an s'ra:jca* v 25. izreku.

28. 'Mo:ški so 'mi:əl pa z'me:rən 'so:je bər'ye:še 'hlače' an 'yo:r s'ra:jcu an na 'və:rx kamuž'li:n 'telovnik'.

Ta izrek uvede nova tema 'mo:ški.

29. *S'ra:jce so bli brez* *yo'la:rja*.

V 29. izreku se del reme 28. izreka *s'ra:jca* postavi v temo. Gre za tip 1a, vendar se ne tematizira celotna rema predhodnega izreka, ampak le njen del.

30. *Po'zi:mi so na 'və:rx 'və:ryli kama'žo:lu, čəka'to:n* 'suknjič'.

V 30. izreku ostaja tema ista (*s'ra:jca*), njen pomen nosi predložna zveza *na 'və:rx*. To je tip 3a, tematsko navezovanje s predhodno temo.

31. *Bəryəʃi:ne so 'mi:əl 'du:ye an na 'ko:ncu ũ'sa:ke jə 'bi:ũ t'ra:k za z'va:zət, də nis 'mi:əl m're:s an də jəx ni b'lo: 'vi:dət 'uə:n z bər'ye:š.*

V 31. izreku se aktivira nova tema *bəryəʃi:ne*. Ta prvina se ne nanaša na temo 26. izreka, tam je bilo govora o ženskih, v 31. izreku pa o moških spodnjih hlačah. Hipertema 'mo:ški, ki je bila uvedena v 28. izreku, pa ostaja ista. Na to kaže osebna glagolska oblika *so 'mi:əl*.

32. *Na* *γ'la:vi kla'bu:k ob've:zen*.

Ta izrek uvede nova tema *na γ'la:vi*. Ta se sicer eksplicitno ne navezuje na predhodno informacijo o moških, tega ne nakazuje niti osebna glagolska oblika, kot je

bil primer v 31. izreku. Toda z upoštevanjem širšega položajnega, ki se nanaša na širšo prostorsko in časovno umeščenost, in izkušnjskega konteksta, ki upošteva govorceva in poslušalčeva skupna védenja o svetu, vemo, da je hipertema še vedno *moški*. Torej z upoštevanjem dejstva, da govorka pripoveduje o življenju na podeželju v preteklosti, ko so klobuke nosili vsi moški in izključno moški, lahko rečemo, da se tema izreka nanaša na implicitno predhodno informacijo,²⁶ in sicer, da je še vedno govor o moških.

V 31. in 32. izreku je tematska progresija uresničeno s tipom 3a, tematskim navezovanjem s predhodno temo.

33. *S'ta:re 'že:ne so 'mi:əl fa'cu: 'ruto' na γ'la:vi, m'la:de pa 'ki:te, 'γo:r z'va:zəne, 'po:le p'le:dəne an od 'pu: 'do:l 'pu:ščəne, də smo jəx za'vi:l.*

V 33. izreku sta uvedeni novi temi, *s'ta:re 'že:ne* v prvem in *m'la:de* v drugem delu. Rema drugega dela 33. izreka *'ki:te, 'γo:r z'va:zəne, 'po:le p'le:dəne an od 'pu: 'do:l 'pu:ščəne, də smo jəx za'vi:l* se ponovi v temi 34. izreka, in sicer z osebnim zaimkom *jəx*. To je tip 1a, izpeljevalna tematizacija reme.

34. *Z žə'li:əzən od lumb're:ne 'kovinsko palico od dežnika' smo jəx po'pi:əγləli 'polikalī', də si za'vi:l.* 35. *Smo 'lo:žli žə'li:əzo 'likalnik' če u o'γi:n an 'po:le na lə'sa:.*

Rema 34. izreka *z žə'li:əzən od lumb're:ne* se v 35. izreku postavi v temo *smo 'lo:žli žə'li:əzo*. Ponovno gre za tip 1a. Zanimiva za ta izrek je še redundantna raba prislovnega določila kraja, v vlogi tega je naprej kazalni zaimek *če 'tja'*, potem pa še predložna zveza *u o'γi:n*.

36. *'Kə:rki si 'ti:əla 'bi:t 'bu:j 'li:əpa, si 'lo:žla 'ki:te nap'ri:, če 'ne:, smo jəx 'mi:əl na'za:j.*

V 33. izreku aktivirana prvina *'ki:te* se v 36. izreku ponovno pojavi na mestu teme, in sicer dvakrat: prvič v svoji polnopomenski obliki in drugič z zaimkom *jəx*.

37. *Smo 'di:əlli 'ki:te za'te:n kə b'la: pə'lu:əžnost, də nəš niso 'vi:dli s'ta:rši, ki niso nəš pus'ti:l.*

V 37. izreku ostaja tema ista; tip 3a, tematsko navezovanje s predhodno temo. Zaradi visoke stopnje aktivacije (polnopomenska beseda je bila uporabljena v predhodnem izreku), ponovna pojavitev besede ne bi bila potrebna.

²⁶ O eksplisitni in implicitni predhodni informaciji glej v van Dijk 1992: 118–119.

2 Rezultati aktualnostnočlenitvene analize še nekaj drugih govornjenih narečnih besedil

V celoti je bila analiza tematske progresije opravljena na primeru desetih govornjenih pripovednih narečnih besedil. Za pravilno se je izkazala domneva, da sta daleč najpogostnejša tipa tematske progresije tipa 1a in 1b, navezovalna tematizacija reme in navezovalna izpeljevalna tematizacija reme, ter tipa 3a in 3b, tematsko navezovanje s predhodno temo in izpeljava predhodne teme. Obema tipoma sledi tip 4, izpeljava teme iz hiperteme, najmanj pogostna pa sta tipa 2 in 5, navezovalna tematizacija izreka in tip s povzermalno temo. Tip 2, pri katerem je za temo drugega izreka izbrana celotna vsebina predhodnega izreka, se v omenjenih govornjenih narečnih besedilih pojavi le nekajkrat.²⁷ V večini primerov je tema zastopana s kazalnim zaimkom *to*, ki je lahko tudi v izpustni obliki. V naslednjem besedilnem odlomku imamo oboje. Pavel Srebrnič pripoveduje, kako ga je miličnik prijavil, ko je delal na svojem dvorišču, ki je bilo tik ob meji z Italijo.

Kər jə 'nə:rdu pri'ja:vu, sən 're:ku: »Po'ča:ki, ki 'pe:jən še 'a:nkrət z 'u:ələn ž'li:tu, də bo za'do:st ɣno'ja: an 'po:le nər'di:š pri'ja:vu za ɣ'se: ɣ'ko:p.«

'Vi:əš kər kə 'va:jdlo 'u:ən, 'do:l x sod'ni:ku. Jə 're:ku: »'Vi: ste š'fe:rcu ɣ'nu:əj z Jugos'la:vje u I'ta:lju.«

»Ni 'ri:əs, to'va:riš sod'ni:k, to'va:riš sod'ni:k,« sən 're:ku, »ni rəs'ni:ce. Jəs sən 'pə:rvo š'fe:rcu z I'ta:lje u Jugos'la:vju, 'pe:ju čəz Jugos'la:vju 'do:l na'zaj u I'ta:lju. 'Tu:ə jə rəs'ni:ca,« sən 're:ku, »d'ru:ɣo vən na 'mu:ərən po'vi:əst.«

Tip 5, tip s povzermalno temo, je podoben tipu 2, le da v tipu 2 drugi izrek povzema vsebino predhodnega izreka, v tipu 5 pa vsebino celega odstavka ali celo celega besedila. V desetih besedilih smo našli dva taka izreka. Oba povzemata vsebino celotnega besedila. Navajamo primer enega. Besedilo je daljše – pripoveduje o tem, kako je grofica Elvira Baguer prodala dvaintrideset kmetij v vasi Fojana kolonom,²⁸ zato smo vzeli samo njegov začetek in konec s povzermalnim izrekom.

'Tu:ə jə b'lo: pa tək'u:ə. Mə 'lo:xko 're:čəš: »Zə'ki: jə ɣro'fi:ca p'rə'da:la 'li:x šesənt'ri:dəset kme'ti:j fə'ja:jnskix, sə 'mi:əla 'tu:t 'pu:xno d'ru:zix? Zə'ki: jə pər'da:la?«

Zə'tu:ə, kə smo 'mi:əl nu'ma:lo əl'di:, ma 'ma:lo, kə b'lu:ə p'rə:ɣu za'vi:ədrix, kə so pu'li:tiku poz'na:l, s b'li: žə s'ta:riš. /.../

A'lo:ra, pər'da:l sə Fə'ja:nu zə'tu:ə, kə ɣro'fi:ca El'vi:ra Ba'gu:er 'mi:əla st'ra:x, də 'ra:te 'ti:st komu'ni:zəm po'vo:jni. Sa ji 're:kli 'ti:sti 'ta:jniki, al p'rə:daš ən p'ri:məš 'ka:k 'sa:ɣd, al pa ti ɣ'ze:mi. A'lo:ra, sə ɣ'se: 'do:bro kon'ča:lo po zas'lu:ɣi ən par 'na:šix əl'di:, kə so po 'si:li raz'mi:ər s'forci:ərli, də sə ta 'mo:čni pla'ču:vəl 'tu:t za tək d'ru:ɣix. Sə jən 're:kli, də čə na 'bo:mo pla'ču:vəl, 'pu:jdmo ɣ'si: hudiču'rət.

²⁷ Tema je v besedilu podčrtana.

²⁸ Koloni so bili kmetje najemniki.

3 Sklep

Poleg ugotovitev o pogostosti posameznih tipov tematske progresije je analiza besedil pokazala še naslednje ugotovitve:

V pisnem besedilu z nezaznamovanim besednim redom je tema tisto, kar stoji na izhodiščni točki izreka, torej na začetku. V govorjenem besedilu to ni nujno; govorec lahko najprej pove najpomembnejše, šele potem tisto manj pomembno, kar pomeni, da se položaja teme in reme lahko zamenjata, ne da bi to kakorkoli vplivalo na (ne)zaznamovanost besedila.

Tematske strukture izreka ne gre vedno enačiti s skladenjskimi vlogami posameznih besed/besednih zvez ali delov stavka. Osebek je res največkrat v temi izreka, vendar ne nujno. Prav tako ne gre enačiti tematske in informacijske strukture izreka. V temi je največkrat res znana informacija, v remi pa nova, vendar tudi ne nujno.

Potek povedne dinamike se v govorjenem besedilu razlikuje od poteka povedne dinamike v pisnem besedilu. Za slednje je značilno, da v osnovnem (linearnem) tipu členitve po aktualnosti povedna dinamika narašča od leve proti desni, od tematskega dela proti rematskemu, pri čemer ima najvišjo stopnjo povedne dinamike zadnja naglašena prvina izreka, ki običajno predstavlja center reme. Ta prvina je ponavadi tudi nosilka intonacijskega težišča izreka. V narečju je center reme lahko tudi sredi izreka ali celo na začetku. Temu ustreza potek povedne dinamike; zadnja naglašena prvina ni nujno nosilka intonacijskega težišča izreka in zato nima nujno najvišje stopnje povedne dinamike. To ima lahko prvina, ki je v izhodišču ali sredi izreka, kjer je pač center reme.

Členitev po aktualnosti ima torej v govorjenem besedilu veliko manj pomembno vlogo kot v pisnem, saj ima govornik jezik možnost, da z intonacijo naredi to, kar je v pisnem jeziku naloga členitve po aktualnosti. Iz tega sledi, da je govornik jezik veliko svobodnejši medij sporočanja, saj lahko govorec zaradi slišnosti poteka tona v posameznih členih govorne verige izreka svobodneje razpostavlja njegove prvine v smislu členitve po aktualnosti kot v pisnem jeziku.

Kratice

T – tema
HT – hipertema
R – rema
I – izrek

Literatura

- BEAUGRANDE, Robert de, DRESSLER, Wolfgang Ulrich, DERGANČ, Aleksandra, MIKLIČ, Tjaša, 1992: *Uvod v besediloslovje*. Ljubljana: Park.
- BIBER, Douglas, JOHANSSON, Stig, LEECH, Geoffrey, CONRAD, Susan, FINEGAN Edward, 2000: *The Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Longman.

- BREZNIK, Anton 1982: *Jezikoslovne razprave*. Zbral in uredil Jože Toporišič. Ljubljana: Slovenska matica.
- ČERMÁK, František, 2007: *Jazyk a jazykověda. Přehled a slovníky*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- DANEŠ, František, GREPL, Miroslav, HLAVSA, Zdenek, 1987: *Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia.
- DIJK, Teun A. van, 1992: *Text and Context. Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse*. London, New York: Longman Linguistics Library.
- ERTESCHIK SHIR, Nomi, 2007: *Information Structure: The Syntax-Discourse Interface*. New York: Oxford University Press.
- GELUYKENS, Ronald, 1999: It Takes Two to Cohere: The Collaborative Dimension of Topical Coherence in Conversation. *Coherence in Spoken and Written Discourse: How to Create it and How to Describe it*. Ur. W. Bublitz idr. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins. 35–53.
- GREPL, Miroslav, KARLÍK, Petr, 1998: *Skladba Češtiny*. Praha: Votobia.
- HALLIDAY, M. A. K., 1994: *Introduction to Functional Grammar*. London: Edward Arnold.
- HRBÁČEK, Josef, 1994: *Nárys textové syntaxe spisovné češtiny*. Praha: Trizonia.
- JAKOP, Nataša, 2000: Vežnost poudarnih členkov na določeno besedno vrsto oziroma stavčni člen. *Jezikoslovni zapiski* 6. 67–80.
- KRANJC, Simona, 1999: *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- KRANJC, Simona, 2006: *Poglavja iz skladnje otroškega govora*. Mengeš: Izolit.
- LOUCKÁ, Hana, 2005: *Introduction à la linguistique textuelle*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- MARCHETTI, Giuseppe, 1952: *Lineamenti di grammatica friulana*. Udine: Società filologica friulana G. I. Ascoli.
- QUIRK, Randolph, GREENBAUM, Sidney, LEECH, Geoffrey, SVARTVIRK, Jan, 1999: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. New York, London: Longman.
- SGALL, Petr, HAJČOVÁ, Eva, PANEROVÁ, Jarmila, 1986: *The Meaning of the Sentence and its Semantic and Pragmatic Aspects*. Ed. J. L. Mey, D. Reidel. Boston, Lancasret, Tokyo: Publishing Company Dordrecht.
- SGALL, Petr, 2006: *Language in its Multifarious Aspects*. Prague: The Karolinum Press.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TOPORIŠIČ, Jože, 1995: Besedilna skladnja. *Slavistična revija* 43/1. 13–23.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- ZULJAN KUMAR, Danila, 2001: *Narečne interference v skladnji beneškoslovenskih besedil*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- ZULJAN KUMAR, Danila, 2002: Stava členkov v beneškoslovenskih govorih. *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika: ob življenjskem in strokovnem jubileju prof. dr. Martine Orožen* (Zora. 18). Ur. M. Jesenšek, B. Rajh, Z. Zorko. Maribor: Slavistično društvo, 2002. 98–107.
- ZULJAN KUMAR, Danila, 2007: *Narečni diskurz: diskurzivna analiza briških pogovorov*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- ZULJAN KUMAR, Danila, 2008: Besedni red v govorjenih slovenskih narečjih. *Škrabčeva misel* 6. Ur. J. Toporišič. Nova Gorica: Frančiškanski samostan Kostanjevica. 121–135.

